

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2014-yil 19-dekabrda 0055-raqam bilan qayta ro'yxatga olingan.

2018-yil. 6-son.

1991-yildan chiqa boshlagan

TIL VA ADABIYOT

TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

ПРЕПОДАВАНИЕ
ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE

TEACHING | SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PUBLIC EDUCATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Bosh muharrir:

Bahodir JOVLIYEV

Tahrir hay'ati:

Ulug'bek INOYATOV
Nizomiddin MAHMUDOV
Kadimbay BEKTURDIYEV
Nargiza RAHMONQULOVA
Mamatqul JO'RAYEV
Maqsudjon YO'LDOSHYEV
Sirojiddin SAYYID
Jabbor ESHONQULOV
Abdurahim NOSIROV
Lutfulla JO'RAYEV
(bosh muharrir o'rinbosari)
Shahnoza JO'RAYEVA

Jamoatchilik kengashi:

Muhammadjon ALIYEV
Ergesh ABDUVALITOV
Manzura DADAXO'JAYEVA
Lutfullo JO'RAYEV
Ehson TURDIQULOV
Valijon QODIROV

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV
Gulnoza VALIYEVA

Nashr uchun mas'ul:

Dono XO'JAYEVA
Yuliya MUSURMANOVA

Tahririyat manzili:

100011, Toshkent shahri,
Navoiy ko'chasi, 30-uy.
Telefon: (0 371) 244-04-18,
244-04-15, 244-20-63, 244-26-89.
e-mail: til_adabiyot@umail.uz
veb-sayt: www.tilvaadabiyot.uz

Jurnaldan ko'chirib bosilgan maqolalar «Til va adabiyot ta'limi» dan olindi, deb izohlanishi shart.

Jurnaldan nashr etilgan maqolalarda mualliflarning tahririyat nuqtayi nazariga muvofiq kelmaydigan fikr-mulohazalari bosilishi mumkin.

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Bosmaxonaga 21.06.2018-yilda topshirildi. Ofset usulida chop etildi. Qog'oz bichimi 60x84^{1/8}. Shartli bosma tabog'i 6,0. «Times» garniturası. 10, 11 kegl. «SANO-STANDART» MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Manzil: Toshkent sh. Olmazor tum., Shiroq ko'chasi 100, Buyurtma № 17-661. Adadi 11700 nusxa. Bahosi kelishilgan narxda.

MUNDARIJA

DOLZARB MAVZU

Abdurahim Nosirov. O'quvchining kundaligidagi baho 3

Nilufar Abduraxmonova, Jasur Isroilov, San'at Matlatipov. O'zbek tili lotin alifbosi uchun klaviatura yoki "unicode" masalasi 6

AKADEMIKLAR SUHBATI

Nilufar Namozova. Adib, olim, fan arbobi 8

TA'TIL BILMAS SABOQLAR

Dilorom Ergasheva. Kitob – bebaho xazina 11

ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

Shohida Nishonova. Tovushlar jilvasi 12

Zulfiya Pardayeva. "Aqliy hujum" – fikrlash omili 14

Mohigul Fozilova. Qiziqarli topshiriqlar 15

METODIK TAVSIYA

Nosirjon Uluqov. Lingvistik kompetentlikni shakllantirish omillari 16

Shoira Normatova. Adabiyot darslari samaradorligini oshirishda o'yin texnologiyalari 18

Surayyo Shermuhamedova. Ta'lim tizimini innovatsion texnologiyalar asosida isloh qilish 20

Husniddin Suyunov, Gulhayo Jo'rayeva. Adabiy ta'limda savol va topshiriqlar ustida ishlash tamoyillari 21

Hilola Suyunova. O'quvchilarni ijodiy fikrlashga o'rgatish 23

Zumradkhon Teshaboeva. Problems of developing sociolinguistic competence of EFL teachers 24

ADABIY TAQVIM

Qozoqboq Yo'ldosh. Manqurtlikning jono'rtar tasviri 26

TAHLIL

Akram Hamdamov, Obidjon Karimov. Abdulla Oripovning "Munajatni tinglab" she'ridagi o'ziga xos mo'jiza haqida 30

Elmurod Nasrullayev. G'afur G'ulom talqinida Navoiyning lirik timsoli 32

Nozima Qozoqova. Murojaat birliklarining funksional-pragmatik xususiyatlari 34

TARJIMASHUNOSLIK

Bashorat Bahriddinova. "Olam mening nigohimda" 35

TADGIQOTLAR

Dilnavoz Yusupova. Mumtoz adabiyotda mutalavun hodisasi va ritmik urg'u 36

Sanobar Kamolova. Atoqli otlar oldida determinativlar qo'llanishining o'ziga xos semantik xususiyatlari 38

Nilufar Dilmurodova. Adabiyotda psixologik va estetik talqin 39

Saodat Kambarova. Mutolaaga qiziqtirishga doir bir usul xususida 42

Jamila Asqarova. Ertaklarni nomlashning o'ziga xosligi 45

Qodirjon Mo'yidinov. Sud nutqida ayrim terminlarning qo'llanishi 47

Приложение

АКТУАЛЬНОЕ СЛОВО ДНЯ

Гулноза Юсупова. Формирование гуманистических ценностных ориентаций у учащихся старших классов 1

МЕТОДИКА. ОПЫТ

Махмуджон Рахимов. Повторенье – мать ученья 4

Максуда Нажмиддинова. Как прекрасен и велик русский, близкий всем язык! 6

Тамара Хатамова. Погода 8

Лариса Ким. Безликие предложения 10

ИЗ ОПЫТА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

Анаргул Калдибекова, Инесса Морхова. Роль современного преподавателя в образовании 12

Саида Султанова. Методическое обеспечение профессиональной направленности студентов языковых вузов 14

Шахноза Холматова. Особенности креативного мышления студентов в процессе обучения 15

Феруза Джураева. Самостоятельная работа студентов – важный фактор в изучении иностранных языков 17

ИСПОЛЬЗУЙТЕ ЭТИ МАТЕРИАЛЫ

Гулчехра Саримсакова. Коммуникативная направленность учебного диалога 19

Азиза Бедилова. Эффективное формирование системы ценностей на материале пословиц и поговорок 20

Нодира Гафурова. Важность дистанционного обучения в современном образовании 22

Мархабо Эрназарова. Перевод как один из способов обучения 24

НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Ёркинжон Одилов, Феруза Мусаева. Лингвокультурный подход к изучению узбекских диалектов 26

МЫСЛИ ВСЛУХ

Садбарг Жумаева. Изменение отношения студентов к расширению своего фразеологического запаса 29

ВНЕКЛАССНОЕ МЕРОПРИЯТИЕ

Люба Ашурова. Светлое имя – Пушкин 30

Saodat KAMBAROVA,
Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti
universiteti o'qituvchisi

MUTOLAAGA QIZIQTIRISHGA DOIR BIR USUL XUSUSIDA

Annotatsiya. Maqolada o'quvchilarni kitob o'qishga qiziqtirish, badiiy asar mazmunini tushunib yetish, mustaqil xulosa chiqarish, muammoli vaziyatlar yechimini topishga yo'naltiruvchi savol va topshiriqlarning mutolaaga rag'batni oshirishi hamda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishdagi o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: mustaqil mutolaa, savol va topshiriqlar, o'qishdan oldingi savol va topshiriqlar, o'qish davomidagi savol va topshiriqlar, o'qishdan keyingi savol va topshiriqlar.

Аннотация. В статье показана заинтересованность учащихся в чтении, осмыслении содержания художественного произведения, повышении мотивации к чтению, к вопросам и заданиям, направленным на решение проблемных ситуаций, а также формирование культуры чтения.

Ключевые слова: самостоятельное чтение, вопросы и задания, задаваемые перед чтением, вопросы и задания, задаваемые в процессе чтения, вопросы и задания, задаваемые после чтения.

Annotation. The article shows the students' interest in reading, understanding the content of work of art, increasing the motivation for reading, questions and tasks aimed at solving problem situations, and forming a reading culture.

Keywords: independent reading, questions and tasks, asked before the reading, questions and tasks asked in the process of reading, questions asked after reading the job.

O'quvchilarda badiiy asar mutolaasiga qiziqish uyg'otish adabiyot o'qitish metodikasi, pedagogika va psixologiyaning mushtarak muammosi sifatida soha xodimlarini ko'pdan buyon qiziqtirib keladi. Ko'p yillik ilmiy-pedagogik faoliyatimiz davomida yuzaga kelgan ushbu maqolada muammoning yechimini uch bosqichli savol va topshiriqlar tizimi misolida topishga harakat qildik. Binobarin, savol va topshiriqlar badiiy asarning tasvir obyektini, matn tarkibini mazmunli ochish vositasi bo'lib, u o'quvchilarni obrazlilikni tasavvur etish va kitob bilan hayot o'rtasidagi aloqadorlik xususida mushohada yuritishga undaydi.

Savol va topshiriqlar o'quvchini fikrlash jarayoniga olib kiradi. Agar o'quvchi fikrlash jarayonida nafaqat kitobiy, balki hayotiy kuzatishlari, shaxsiy tajribalariga tayanib mulohaza yuritsa, bu uning aqliy faoliyatini yanada faollashtiradi, tafakkurini o'stiradi.

Savol va topshiriqlar nafaqat umumiy mavzu, balki asosiy g'oya, ma'lum fikr va ma'no jihatidan uzviy bog'liq bo'lgani ma'qul. Yangi materialni o'rganish, mustahkamlash va umumlashtirish jarayonida beriladigan savol va topshiriqlar o'quvchilarning bilim darajasini oshirishga yordam beradi. Bilimni baholashda esa javobning to'liq va to'g'riligi, o'rganilgan materialni tushunish darajasi hamda axborotning mantiqiy izchilligi hisobga olinishi zarur.

O'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi sohasida savol va topshiriqlar ustida ishlash muammolari bir qator metodist olimlar izlanishlarida tadqiq etilgan. Jumladan, M.Mirqosimova tomonidan turli janrdagi asarlar tahlilida darslikda keltirilgan savol-topshiriqlar badiiy asarning shakl unsurlari bilan mazmun yaxlitligini uyg'un holda tushunishga qaratilishi nuqtayi nazaridan o'rganilsa¹, Q.Husanboyevaning ilmiy izlanishlarida uy vazifalarini so'rashning asosiy quroli sifatida izohlanadi.²

Professor R.Niyozmetovanning tadqiqot ishida esa savol-topshiriqlarning matnga nisbatan joylashtirilishiga

ko'ra o'qishgacha va o'qishdan keyingi ikki turi, shuningdek, o'qituvchi va o'quvchilar hamkorligida adabiy asarni o'qib-o'rganishlari mobaynida ko'rsatadigan faoliyatiga bog'liq holda tuzilishiga e'tibor beriladi.³

Amaldagi ba'zi darsliklarda yozuvchi hayoti haqida so'zlab berish, ijodkorning qaysi asarlarini bilishi mazmunidagi savol-topshiriqlar bugungi kunda o'quvchilarni tahlilga yo'llash, nazariy bilimlarni amalda qo'llash layoqatlarini shakllantirish, mutolaaga qiziqtirishdan ko'ra ma'lumotlarni shunchaki yodda saqlab qolish, matnni qayta hikoya qilib berish kabi hollarga sabab bo'lmoqda. Bu borada mualliflar darslik yaratish jarayonida adabiy ta'limga oid tadqiqot ishlarida ilgari surilgan g'oya va tavsiyalarga ham tayanishsa muammolar ma'lum darajada bartaraf etiladi, deb o'ylaymiz.

Badiiy asar yuzasidan tuziladigan savol va topshiriqlarga qo'yiladigan metodik talablar H.Suyunovning nomzodlik dissertatsiyasida alohida tahlilga tortilgan bo'lib, o'quvchining mustaqil va ijodiy tafakkuri, xotirasini rivojlantirish, asarning g'oyaviy-badiiy xususiyatlarini o'rganish, so'z ma'nosini izohlash asosida nutqni o'stirish, yozuvchi hayoti va ijodiga doir ma'lumotlarni o'zlashtirish hamda qahramonlar xarakterini tahlil qilishiga ko'ra turkumlanadi.⁴

Rivojlangan xorij davlatlarida masalaga qay darajada yondashilganini o'rganganimizda ayon bo'ldiki, Yevropa va AQSH davlatlari o'qitish tizimida savol-topshiriqlar joylashish o'rniga ko'ra o'zgacharoq: asarni o'qish davomida (matn ichida) ta'kid va murojaatlar tarzida kelishi, shuningdek, o'quvchi diqqatini jalb etadigan ko'rinishlarda joylashtirilishi bilan farqlanadi.

Darslik va majmualardan o'rin olgan savol va topshiriqlar qurilishi shaklan bir necha bosqichda, mazmunan esa adabiyotning san'at sifatidagi o'rnini belgilash, yozuvchi uslubi individualligini tekshirish, muayyan adib ijodi tadqiqotchilarini o'rganish, tanqidiy fikrlashga yo'naltirish,

asarda davr ruhining aks etishi, faol o'qish strategiyalari, o'quvchilar fantaziyasi hamda egallagan hayotiy tajribalari kabi omillarga tayanib tuzilishi; dizayni zamon va makon nuqtayi nazaridan: asarning yaratilish tarixi, mazmuniga oid shaxs, predmet yoki me'moriy obidalar tasvirlarining keltirilishi, turli o'lcham va rangdagi shriftlarda, hoshiyadan tashqarida berilishi bilan noan'anaviylik kasb etadi (xususan, "MC Dougal Littell Literature. World literature".⁵)

Rossiyalik metodist olimlar S.Zinin, E.Zinin, N.Belyayeva, V.Medvedev, T.Davidova, V.Pugach, Z.Smelkova, O.Suxarina, E.Karsalova amalda matn tahlilining bir qator samarali usullarini taklif etadilar. Bular – namunaviy rejalar, modul-asoslar va "tayanch" materiallar. S.A.Zininning fikricha, tahlilni qadamma-qadam izchil tarzda amalga oshirishga yordam beradigan "tayanch" materiallar maqsadi metodik xilma-xil va ayni paytda yagona, ya'ni o'quvchilarning analitik iqtidori va ijodiy salohiyat oshirishga qaratiladi. Bu turdagi tahlil modeli vazifalarning asosiy qismi materialga savollar shaklida berilishidir.⁶

Ko'rinadiki, savol-topshiriqlar o'quvchini mutolaaga qiziqtirishi, fikrlashga undashi, kontekstni tushunishga tayyorlashi, tahlilga yo'naltirishi, sintez, baho berish, mavzuni boshqa fanlar, eng muhimi, hayotga bog'lay olishi nuqtayi nazaridan ham samaralidir.

O'quvchilarning kitobxonlik ko'nikmalarini kichik maktab yoshidan boshlab shakllantirishga doir optimal va rag'batlantiruvchi texnologiyalarni tasniflar ekan, professor N.Egamberdiyeva matn ustida ishlash jarayonini o'qishgacha, o'qish davomida va o'qishdan keyin uch bosqichda tashkil etish ijobiy samara berishiga alohida urg'u qaratadi.⁷ Binobarin, o'qituvchi o'quvchi faoliyatini aniq yo'nalishga solishi, nazariy tushunchalarni amalda qo'llay olishini ko'zda tutishi barobarida matn bilan ishlashga oid savol va topshiriqlarni quyidagicha rejalashtirishi maqsadga muvofiq:

– o'qishdan oldin (asarga qiziqish uyg'otish, matn mavzusi haqida mushohada yuritishga yo'naltirish, kontekstni tushunishga tayyorlash);

– o'qish davomida (bilish, tushunish, tahlil qilish, asarning muhim o'rinlariga ahamiyat qaratish, so'z ma'nosi ustida ishlash);

– o'qishdan keyin (sintez, qo'llash, baho berish, mustaqil ishlash).

O'quvchilarni badiiy asarlarni tushunishga tayyorlash strategiyalari xususidagi izlanishlarida tadqiqotchi K.Jalilov o'z fikrlarini Vilyam Grabe, Robert Slavin, Richard Bich, Janet Allen kabi g'arblilik uslubchi olimlarning qarashlariga tayanib asoslashga harakat qilgani kuzatiladi. Jumladan, "Kognitiv nazariya yutuqlarini hisobga olgan holda adabiyot darslarida badiiy matn bilan ishlash va matnni tushunishga yordam berish maqsadida ishlab chiqilgan strategiyalardan biri matnni o'qishdan oldin o'quvchida mavjud bo'lgan sxemani faollashtirishdir. Sxemani faollashtirishning bir qancha yo'llari mavjud: o'quvchi oldiga aniq maqsadlar qo'yish, o'qiladigan asarning mohiyatiga bog'liq savollar berish, matnni tushunishga yordam beradigan bilimlarni yodga olish, matndagi tushunilishi qiyin so'zlarni oldindan o'rgatish"⁸.

Bu borada yo'naltiruvchi savol va topshiriqlarning muallif kechinmalarini chuqur idrok etish, fikrni muayyan izchillikda ifodalash va asoslashga imkon berishini ta'kidlash mumkin. Quyida badiiy asarda qo'yilgan asosiy masala mohiyatini ochish maqsadi nazarda tutilgan savol-

topshiriqlar tizimiga misollar keltiramiz.

1-namuna (6–7-sinflarda N.Norqobilovning "Oqbo'yin" qissasini mustaqil o'qib-o'rganishga doir savol va topshiriqlar).

Asarni o'qishdan oldingi savol va topshiriqlar

1. Qadrli o'quvchi, xonadoningizda jonivorlardan birortasi parvarish qilinsa kerak. Hayvonlarning o'ziga xos dunyosi haqida nima deya olasiz?

2. Dala-yu dasht, o'rmon, tog'-u toshlarda yashovchi hayvonlarning ham o'ziga xos hududi va u yerda qat'iy tartib mavjudligi haqida nimalarni eshitgansiz? Shu haqda so'zlab bering.

3. Begona jonzorlar o'zlarini bahaybat va kuchli deb tasavvur qilishi uchun ba'zi hayvonlar daraxtlarga maxsus belgi qoldirishi haqida o'qiganmisiz? Agar biror joyda o'shanday "ishoralar"ga ko'zingiz tushgan bo'lsa, ularni do'stlaringizga tasvirlab bering.

4. Hayvonlarga tegishli "maxsus belgi", "shaxsiy mulk" haqidagi lavha va ma'lumotlar kimlarning qaysi asarlari yoki filmlarida uchraydi?

5. Biror marta bo'lsa ham xayolingizdan hayvonlar ham o'z qondoshlarini tanirmikan, degan fikr o'tganmi?

6. Hayvonlardagi o'zaro munosabatlar haqida nima deya olasiz? Qaysi hayvonlarni bir-biriga yaqin "do'st" yoki "dushman" deyish mumkin?

7. Qissani o'qish davomida Oqbo'yinning xatti-harakatlari siz bilan sevimli jonivorlaringiz o'rtasida bo'lib o'tgan qaysidir voqealarni yodga solsa, shu kabi lavhalarni belgilab, mutolaa kundaligingizga qayd etib boring.

Asarni o'qish davomidagi savol va topshiriqlar

(Qissadan parcha asosida)

"... Ko'p o'tmay muyulishda Yoldor ko'rindi. Ortidan bo'ya-bastiga qarab yana to'rtta sherigi qator kelardi. Aftidan, qorinlari xiyla to'q, shekilli, qadam olishlari lanjroq, hatto uzoq-yaqindan eshitilayotgan hamjinslarining uvlashlariga ham ko'pda e'tibor berishmasdi. Saf oxirida kelayotgan jussasi kichikroq bo'ringning nimadandir betoqatlanishini hisobga olmaganda, to'da tinch va sokin vaziyatda olg'a siljirdi.

Ammo pistirmaga yetmish-sakson odim qolganda Yoldor kutilmaganda sergak tortdi. To'xtadi. Cho'nqaydi. Tumshug'ini ko'kka cho'zib iskalandi. O'tgan kuni Oqbo'yinni almoq qilgan suyagi buzuq bo'ri unga baqamti kelgach, ikkisi nima haqdadir uzoq kengashdilar.

...Aziz o'quvchi, yirtqichlar nima haqida maslahatlashib kengashganini fahmladingizmi? Voqealarni diqqat bilan kuzatishda davom eting.

...So'ngra shamolda vahimali shovullayotgan yulg'unzorga tikilganicha turib qolishdi. Ularning nimadandir hadik olgani aniq edi.

Yirtqichlar tabiatan juda bardoshli bo'lishadi. Ana shu xususiyatlari tufayligina ular, ko'pincha, hayotlarini xavf-xatardan asrab qolishadi. Ozgina shoshqaloqlik yoki ehtiyotsizlik hamisha o'lim bilan tugaydi. Yoldor ko'ngil bezovtaligini aniq idrok etolmagani uchun ham sabr qilishga qaror qilgandi. Bu yerda aql-idrokidan ham ko'ra sabr-toqat ko'proq ish beradi. Yulg'unzorda mabodo ovchi bekingan bo'lsa, baribir o'zini bildirib qo'yadi. Yoldor buni ko'p sinagan. Agar it bo'lsa, gar shunga jur'ati yetsa, hademay irillagancha yugurib chiqadi. Qo'pol bu jonivorlar kutishdan ko'ra qutqu solishni afzal bilishadi. Ammo Yoldor bu gal adashgandi. Adashgani shundaki, u Olaparni xayolidan chiqargandi. Yulg'unzor Olaparga emas, Oqbo'yinga yaqinligi tufayli hatto hurishga erinadigan

Olaparning bu yerga kelishini tasavvurga sig'dirolmasdi.

To'g'ri, u bekorga vaqt yo'qotmay, yulg'unzorni aylanib o'tishi ham mumkin edi. Unda ko'ngliga shubha solgan xatar jumboqligicha qolib, keyin yuragi g'ash tortib yuradi. Bundan tashqari yana o'tib-qaytishi bor. Agar xavfni bugun aniqlamas ekan, ertaga bu yerlarga qadam bosmoqni o'ylamasa ham bo'ladi.

...Aziz o'quvchi, jamoani boshqarish hayvonlarda qanday xususiyatlarni talab qilar ekan?

...Chunki bir xavflangan joydan ikkinchi bor o'tishda hadik va qo'rquvdan bo'ri zoti xiyla et tashlaydi. Baxtga qarshi shamol ham uning zarariga ishlamoqda edi⁹.

– Muhtaram o'quvchi, mana, mutolaani ham yakuniga yetkazdingiz. Albatta, sevimli qahramoningizga aylangan Oqbo'yinning halokati sizni quvontirmadi. Karim podachining fojiasiga ham achindingiz, shundaymi? Endi esa sir-asrorlarga to'la hayvonot olamining qaysi jihatlarini kashf qilganingizni sinamoq uchun sizga ba'zi savollarni beramiz.

Asarni o'qishdan keyingi savol va topshiriqlar

1. Inson va tabiat o'rtasidagi muvozanat buzilgan yerda qanday illatlar qalqib chiqadi?

2. Siz hayotda Karim podachiga o'xshash biror kimsaga duch kelganmisiz? Agar shunday bo'lsa, ular qaysi jihatlarini bilan o'xshashliklarini solishtiring.

3. Juftga sodiqlikda ba'zi insonlar bo'ri, ayiq, sher kabi yirtqichlardan o'rnak olsa arziydi, qabilidagi fikrlarni qay darajada to'g'ri deb bilasiz?

4. Jon berayotganda Karim podachining xayolidan nimalar o'tgan bo'lishi mumkin? Qilgan yovuzliklaridan afsuslanishmi yoki buning aksini?

5. Siz yashayotgan hududda hadaha qamchi, dov, oqquray kabi so'zlar qanday ma'noni anglatadi?

6. Sizningcha, asar boshqacha yakun topishi mumkinmi?

Topshiriq: Karim podachining mahobatli jonzotni o'ldirishga ko'zi qiymay fikridan qaytishi yoki kuchugining halok bo'lganini eshitgan Rasulning ahvolini tasvirlab hikoya tuzing.

2-namuna (8–9-sinf o'quvchilariga mustaqil mutolaa uchun tavsiya qilish mumkin bo'lgan Shavkat Rahmonning "Iqror" she'rini o'rganishga oid savol va topshiriqlar).

Asarni o'qishdan oldingi savol va topshiriqlar

1. Bolalikni beg'uborlik, yoshlikni orzular fasli deyishadi. Siz uni qanday ranglarda ko'rasiz?

2. Bolaligingizdagi sho'xliklaringizni bir eslang-a! Bilib-bilmay qilgan "ayb"laringizni bo'yningizga olish oson kechganmi?

3. Siz iqror bo'lishni qanday tushunasiz? Bu qilingan nojo'ya ishning ko'pchilik oldida tan olinishimi yoki o'zgalarni e'tirof etishmi?

4. Har bir insonning tug'ilgan burjiga mos ramziy daraxti bo'lishi haqida eshitganmisiz?

5. Badiiy adabiyotda daraxt obrazi qanday ma'no anglatishidan xabaringiz bormi?

6. Quyidagi she'rda "yashil shajar" iborasining qo'llanilishiga alohida e'tibor qarating. Lug'atlardan "shajar" so'zining ma'nosini toping.

O'qish davomidagi savol va topshiriqlar

Iqror

Rubobiy she'r yozsam...

Shu o'rinda sizni bir muddatga to'xtatishimizga to'g'ri keladi. Aytingchi, sizga "rubobiy she'r" jumlasini tanishmi

yoki bu haqda ilk bora eshityapsizmi? Sizningcha, rubobiy she'r o'zi nima? Undan taraladigan ohangni xayolan eshitishga harakat qilib ko'ring.

Qaytsam bir nafas...

hamisha musaffo chashmani ko'rsam,
qoraygan cho'qqilar qoriga qarab,
bir nafas xayolchan o'smiringa do'nsam.

Banddagi kayfiyat sizga ham yuqdimi? O'lis bolalikni qo'rsagan shoir ruhiyatidagi qanday kechinmalarni tuyganday bo'ldingiz? Lahzalik bo'lsa-da o'tmishga qaytishdan ne naf?

Voh, o'shal lahzalar...

o'tdimi butkul
gunafsha atirli tansiq tuyg'ular.

Sizningcha, tuyg'uning ham bo'y-ifori bo'ladimi? Gunafsha atirli tansiq tuyg'ular nimaning aksini?

Sahargi bog'larni uyg'otgan bulbul,
oylarning nurlarin elagan suvlar.

Oy nurlarining suvdagi mavjlanishi... Sokin kechalarda suv bo'yida o'tirib, she'rdagi kabi manzarani kuzatganmisiz?

Yashil shajar edim...

Qandoq sog'indim...

Ko'zimni yashnatsa rubobiy ranglar.

Qaysi bir dunyoda buncha og'rindim,

Dilimni qaritdi besamar janglar.

Rubobiy ranglar tashbehini so'z bilan ta'riflay olasizmi? So'nggi misralarda ta'kidlanganidek, bu qanday jang ediki, dil ozor topsa?

Men jangchi emasdim,

men shoir edim,

nihoyat, shoirdan ko'ra zobitman,

har nafas musulmon millatim dedim,

nafsigaga kuyganlar keldi oqibat.

Jangchilikdan tonib, shoirlilikni tan olish, so'ngra zobitlikni e'tirof etishni qanday tushunish mumkin? Bu o'rinda "nafsigaga kuyganlar" deyilganda kimlar nazarda tutilmoqda?

Haromni xush ko'rgan maslakfurushlar

zig'irday himmatin qilganda minnat,

yaproqday sarg'ordim buyuk urushda

musulmon yo'q edi,

yo'q edi millat.

Bu qanday "buyuk urush"ki, unda tirik bir vujud go'yo yaproq kabi qiyofa kasb etsa?

Bas, qushlar sayrog'i,

Yaproqlari mo'l

yashil shajar kabi turay mushakkal,

ilhomim haqida so'yilaslar xo'b,

zaharli tilimdan to'kilsin shakkar.

Hamisha "navqiron daraxt" kabi turish ishtiyogi kimlarga xos?

Rubobiy sabolar, ruhimdan esing,

Qaytadan uyg'onsin ilohiy tug'yon.

Voh, yalang shoxlarim qilichday keskir,

Bir yaproq qolmaptir shivirlayturg'on.¹⁰